

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No 1

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, yanvar.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

INSON KAPITALINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	52
Dilnoza Ruziqulova Xoliqovna	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLAR BAZASINI BAHOLASH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH.....	56
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBA	60
Maksumova Umidaxon Sadikjonovna	
ОЛИГОПОЛИЯ И ТЕОРИЯ ИГР	64
Камилова Наргиза Абдукаххоровна, Наимов Самандар Раджабович	
ЦИФРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ: НОВАЯ ЭРА ЭФФЕКТИВНОСТИ	67
Каракулов Фарход Зайпудинович	
MEVA-SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING INNOVATSION YECHIMLARI	72
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA TIJORAT BANKLARIDA ULARNING SIFAT MEZONLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	77
Iskandarova Munisa Hasan qizi	
MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI	82
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich, To'xtayev Kamol Po'latovich	
MARKETING VA BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA TAYYOR KIIYIMLARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	87
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
NAMANGAN VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA MODERNIZATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI	93
Odilova Malika Abdushukur qizi	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	98
Toshtemirov Xojjakbar Qahramon o'g'li	
ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ	103
Артикова Шохида Ильясовна	
MINTAQALARDA OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI INNOVATSION SALOHİYATINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	107
Dadamirzayev Muzaffar Xabibullayevich	
THEORETICAL ASPECTS OF SERVICES IN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN'S ECONOMIC TRANSFORMATION	114
Umidjon Normurodov, Qodirov Yusufbek Suyunbek ugli	
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ОБУВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИННОВАЦИЙ	120
Расулов Нозимжон Набиджонович	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNING JORIY QILINISHI VA UNI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI.....	125
Saburov Jumanazar Saliyevich	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA ICHKI BOZORNI KENGAYTIRISH IMKONIYATLARI	129
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Убайдуллаев Худоёр Бахтиёр угли	

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	141
Xayitov Rustam Burxonovich	
BARQAROR MOLIYALASHTIRISH KONSEPSIYASIGA MUVOFIQ "YASHIL" INVESTITSİYALARNI RIVOJLANTIRISH.....	146
Abduraxmonov Alimardon Sodiқ o'g'li	
BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH.....	151
Dushamov Maxmudjon Maksudbekovich	
HUDUDLARDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI	159
Ibodova Dilsora Ibodovna	
INVESTITSION PORTFELLARNI SHAKLLANTIRISH, BAHOLASH VA BOSHQARISH.....	165
Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Abdullaeva Shohista	
KICHIK XIZMATLAR FAOLIYATINI RASMIYLASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH.....	170
Xalimbetov Farxad Bagibekovich	
MONOPOLIYAGA QARSHI BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....	173
Akbarov Jasur Ikromjon o'g'li	
СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И СЕЗОННОСТИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179
Салиходжаева Умида Абдуқабар кизи	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI TALABNI PROGNOZLASHNING CHAKANA MARKETING INNOVATSİYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI ROLI.....	186
Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi	
TEMIR YO'L YO'LOVCHI TASHISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MODELLARI	200
Eshboyev Ulug'bek Farxodovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOT VA AUDIT METOLOGİYASINI TAKOMILASHTIRISH	205
Zufarova Zilola Raxim qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN RISKLARNI BOSHQARISH MEXANIZMIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILLARI	216
Rahmonqulov Temirbek Eshmatovich	
MULKIY SOLIQLARNING MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI TA'SIRINI BAHOLASH.....	222
Aliyarov Olim Abdug'aparovich	
AVTOMOBIL SANOATIDA MAHSULOT BILAN BOG'LIQ XIZMATLAR TASNIFI.....	231
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
UY-JOY FONDINI SAMARALI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI.....	236
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
TURIZMNI IQTISODIYOTDA TO'G'RIDAN TO'G'RI TA'SIRINI STATISTIK TADQIQOTI.....	241
Jumanova Zilola Tuychiyevna	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR BANK EKOTIZIMLARI VA O'ZBEKISTON BANK EKOTIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA QIYOSIY TAHLILI	248
X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMI UCHUN DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARUV METODOLOGİYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	254
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li	
OROL BO'YI MINTAQASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI INNOVATSION BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	259
Umarova Xusnora Dilmurod qizi	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ISHCHI KUCHIDAN SAMARALI FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	264
Xolmurotov Salimbek Eshbekovich	
INNOVATSION KLASTERLARNI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMI	269
Quliyev Begimqul Melikovich	
ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	276
Ахмедов Самандар Сайфуллоевич	
АГРОЭКОТУРИЗМ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ УЗБЕКИСТАНА	281
Хайдаров Ойбек Зоирович	
THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON SERVICE QUALITY AND CUSTOMER SATISFACTION IN THE HOUSEHOLD SERVICE SECTOR: EMPIRICAL EVIDENCE FROM SAMARKAND REGION	287
Pardayev Sherzod Xolmurodovich, Yuldosheva Zulfizar Sayfullayevna	
DEVELOPMENT OF INTERACTIVE MODELING METHODS FOR THE SYNTHESIS OF INTELLIGENT CONTROL SYSTEMS FOR TECHNICAL OBJECTS IN THE DIGITAL ECONOMY	293
Mamutova Aygul Kalmurzaevna	
TIJORAT BANKLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISH MASALALARI	298
Abdurazakova Nasiba Sultanovna	
YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI TRANSFORMATSIYASI VA UNING MOLIYAVIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	303
Tashmuxeimovna Yayra Atxamovna	
ZAMONAVIY AXBOROT TIZIMLARI ORQALI SOLIQ QARZDORLIGINI UNDIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL	308
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
TA'LIM MIGRATSIYASI VA INTEGRATSIYA KO'RSATKICHLARINI STATISTIK TAHLILI: YEVROPA ITTIFOQI (SIRIUS) TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	314
Abdullayeva Gulhayot Shuhratovna	
HUDUDIIY SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI KO'P OMILLI STATISTIK TAHLIL ETISHDAGI ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARDAN FOYDALANISH YO'LLARI	319
Tag'oyev Feruz Yorqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI HUDUDIIY INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA TAHLIL VA TAVSIYALAR	326
Egamberdiev Abbasxon Sherali o'g'li	
KICHIK BIZNESDA INNOVATSION FAOLIYATNI TASHKIL ETISH VA RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI	331
Nurullayev Baxrom Botirovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH	337
Ne'matova Mavsuma	
ZAMONAVIY IQTISODIYOTDA ISLOMIY MOLIYA VA NOBANK KREDIT TASHKILOTLARIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING NAZARIY ASOSLARI	341
Galatov Abbas Alibekovich, Xalilov Nurullo Xamidillayevich	
IQTISODIY FAOLLIKNI OSHIRISHGA QARATILGAN DAVLAT FISKAL SIYOSATI HOLATI TAHLILI	346
Xudayberginova Nigora Turgunbayevna	
MEHNATGA HAQ TO'LASHTIRISH MOHIYATI VA ULARNI HISOBGA OLIHNING ASOSIY VAZIFALARI	356
Anvar Raximov Maxmarasulovich	
"CRADLE TO CRADLE" VA "CRADLE TO GRAVE" KONSEPSIYALARINING UMUMIY VA XUSUSIY JIHATLARI	360
Sodikov Zokir Rustamovich	
MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	366
Qarshiyev Obidjon Egamberdievich	

AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI VA MINTAQA IQTISODIYOTIGA TA'SIRI: KEYNESIAN YONDASHUV NUQTAI NAZARIDAN.....	370
Shermatov G'ofurjon G'ulamovich	
QURILISH KORXONALARIDA INQIROZGA QARSHI BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (ROSSIYA TAJRIBASI)	377
O'rinboyev Doniyorjon Baxtiyorjon o'g'li	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA YASHIL XIZMATLAR SEKTORINING TRANSFORMATSIYASI.....	385
Aliqulova Laylo Ziyadin qizi	
VIRTUAL TA'LIM MUHITI ORQALI TALABALARNING MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	390
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTIDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH KO'RSATKICHLARINI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH VA PROGNOZLASHTIRISH	395
Qo'ziyboyev Umarbek Ulug'bekovich	
ОЦЕНКА СТОИМОСТИ И РИСКОВ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ (FDI)	400
Бахтиярова Дильноза Мадминджановна	
XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING AHAMIYATI.....	407
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich	
O'ZBEKISTONDA INTEGRATSIYALASHGAN YASHIL MOLİYALASHTIRISH ARHITEKTURASI: KONSEPTUAL MODEL VA AMALIY TAKLIFLAR.....	412
Quliyev Ulug'bek Mirzayevich	
BANK TIZIMI FAOLIYATI MISOLIDA MOLİYAVIY ISLOHOTLAR SHAROITIDA KORXONALAR LIKVIDLIGINI OSHIRISH MASALALARI.....	419
Iminova Nurjahan Qodirjon qizi, Karimov Sardorbek Shuxratjon o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING SANOAT RIVOJI VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDAGI O'RNI	423
Baxtiyor Abduganiyev, Nodira Saidbaxromova	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В СТАНОВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	427
Li Kristina Alekseyevna, Элназарова Шарифа Исроиловна, Эшпулатов Достонбек Боходир огли	
TOVAR-XOMASHYO BIRJASIDA SAVDO TURLARINING SHAKLLANISHI VA ULARNING BOZOR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	432
Xudayberdiyev Kamoliddin Ustemirovich	
THE ROLE OF CORPORATE STRUCTURES IN THE DEVELOPMENT OF GLOBAL FINANCIAL RELATIONS.....	438
Kurbaniyazov Shakhzodbek Karimovich	
BANKLARNI MODERNIZATSIYA VA TRANSFORMATSIYA QILISH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASH SAMARADORLIGINI TA'MINLASH VA UNI OSHIRISHNING ASOSIY YO'LLARI	442
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
KICHIK BIZNESDA RAQAMLI MARKETING: O'ZBEKISTON SHAROITIDA SAMARADORLIK VA INTEGRATSIYA MODELLARI	446
Kamilov Farxod Shamilevich	
TASHQI SAVDODA EKSPORTNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI	453
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o'g'li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna	
РАЗВИТИЕ АСПЕКТОВ МАРКЕТИНГА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....	459
Юсупов Махамадамин, Закирова Умида Махамадаминовна	
LIZING OLUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA YURITILISHI	462
Sadritdinov Baxodir	

YASHIL IQTISODIYOT VA KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	467
Isroilov Dilshodbek Rustamovich	
TEXNOLOGIK RESURLARNI BOSHQARISHDA STRATEGIYALARDAN FOYDALANISH	474
Kazakov Olim Sabirovich	
OLIY TA'LIM EKSPORT XIZMATLARINING IQTISODIY AHAMIYATI HAMDA ZARURLIGI.....	479
Abdusattarova Dildora Bohodirovna	
SANOAT KORXONASIDA INNOVATSION JARAYONLAR SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISHNING METODIK YONDASHUVLARI.....	485
Kurbanova Shaxnoza Yuldashbayevna	
ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	491
Kafiyev Xojiakbar Xosilbek o'g'li	
BOSHQARUV HISOBINI TASHKIL QILISH YO'NALISHLARI.....	496
Xolmatov Otabek Oybek o'g'li	
INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALAR.....	499
Sheraliyeva Saida Azatovna	
TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH VA IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA KLASTER USULLARINI QO'LLASH.....	504
Mizrob Maxmudovich Tashov	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ СТОИМОСТИ КОМПАНИИ В ПРОЦЕССАХ СЛИЯНИЙ И ПОГЛОЩЕНИЙ.....	514
Ли Илларион Георгиевич	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВИДОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА УЗБЕКИСТАНА.....	519
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
УСТОЙЧИВОЕ И ЦИФРОВОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА: ЭВОЛЮЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ	525
Усманова Азиза Баходировна	
O'ZBEKISTONDA TURIZMNI INNOVATSION ASOSDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ZARURIYATI.....	529
Temurbek Olimovich Mamayunusov	
КОМПЛЕКСНОЕ УЧЁТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОЦЕССОВ УПРАВЛЕНИЯ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	536
Эркинбаев Якуббой Хушнуд угли	
ISLOMIY MOLIYA INSTRUMENTLARINING DAVLAT QARZ BARQARORLIGINI TA'MINLASH VA QARZ SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH INSTITUTSIONAL VA AMALIY QO'LLANISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH	541
Raxmatov Hamid Hasan o'g'li, Akramov Azizjon Kabirovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA SEKTORIDA INSTITUTSIONAL VA INVESTITSION OMILLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIKKA QO'SHMA TA'SIRI.....	549
Fayziyev Oybek Raximovich	
INSTITUTIONALIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION EFFECTIVENESS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF OECD COUNTRIES' EXPERIENCE IN GOVERNANCE FOR PUBLIC ADMINISTRATION REFORM.....	556
Sarvar Saidov Khairulloyevich	
O'ZBEKISTONDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	562
Zaynutdinova Umida Djalalovna, Miraxmedova Maftuna Ibragimovna	
SAMARQAND VILOYATIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA INSON KAPITALINING ROLI.....	568
Gulnora Mardievna Shadieva, Avazova Charos	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ РАБОТНИКОВ ВУЗОВ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ СФЕРЫ УСЛУГ	572
Шадиева Гулнора Мардиевна, Рустамова Фируза	

KICHIK BIZNES KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH.....	578
Eminchayev Baxodir Sadikovich	
MINTAQA IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA BARQAROR RIVOJLANISH OMILLARINING NAZARIY TAHLILI.....	583
Tuyev Abdurahmon Yusubovich	
AKTIVLAR SIFATIGA TA'SIR ETUVCHI MAKROIQTISODIY VA INSTITUTSIONAL OMILLARNING TAHLILI.....	587
Rasulov Muxammad Bobur Fazliddin o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING MUAMMOLI KREDITLARI (NPL) KO'RSATKICHI ORQALI BANK TIZIMI BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	594
Xanmuratov Roushenbek Xalmuxammetovich, Vaxabov A.V.	
AKSIYADORLAR BILAN MANFAATLI MUNOSABATLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA AKSIYADORLAR VA ULARNING HUQUQLARINI TA'MINLASH.....	600
Raimov Farrux Avazjon o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ.....	605
Мирпулатова Луиза Мансуровна, Абдумажидов Шахзод Шерзод угли	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING YAIMDAGI ULUSHI VA UNING IQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	610
Bo'stonova Nilufar Abdusmatovna	
MAISHIY XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION KLASSTER MODELINI JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	615
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
SURXONDARYO VILOYATI ISHLAB CHIQARISH SANOAT KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGI KO'RSATKICHLARINING STATISTIK TADQIQOTI.....	619
Buriyev Ubaydulla Bozor o'g'li	
MAMLAKATIMIZDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR.....	623
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
YASHIL IQTISODIYOT RIVOJLANISHINING ASOSIY OMILLARI VA ULARNI BOSHQARISH MASALALARI.....	630
Yuldasheva Nazokat Muzaffar qizi	
AXBOROT MAHSULOTLARI BIZNESINING BARQAROR RIVOJLANISH MEXANIZMI: MONITORING VA BAHOLASH TIZIMI.....	635
Abdullayev Abdulla Fayzulla o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BANK TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH TENDENSIYALARI VA MUAMMOLARI.....	640
Raxmanova Iroda Xasilovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYA QILISH VA RAQAMLASHTIRISH: MUAMMOLAR VA STRATEGIK YO'NALISHLAR.....	645
Turgunov Abror Kadirovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BANK XIZMATLARI VA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARNING TARAQQIYOTI.....	650
Muminova Marguba Mamirkulovna	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	655
Ulashev Xubbim Askarovich	
KADRLAR SIYOSATI VA DAVLAT XIZMATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH HAMDA RIVOJLANTIRISHNING MILLIY MODELINI YARATISH.....	659
Turayev Laziz Shokirovich	
BALIQ YETISHTIRISHNING IQTISODIY SAMRADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI VA AHAMIYATI.....	664
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	

QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI UNDIRISH JARAYONIDA SOLIQ TAFOVUTINI (VAT GAP) ANIQLASH VA BAHOLASH USULLARI: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON SHAROITIDA ADAPTIV YONDASHUV.....	670
Urazmatov Jonibek Musurmanovich	
HUDUDLAR SOLIQ SALOHİYATI: OMILLAR VA NATIJA.....	675
Baxtiyorov Umid Kaxramon o'g'li	
AN'ANAVIY HUNARMANDCHILIKNI RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI INNOVATSION TRANSFORMATSIYA QILISH MEXANIZMLARI.....	680
Ermetov A.I.	
TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHDA SUPPLY CHAIN CONTROL TOWER KONSEPSIYASIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI.....	686
Yuldashev Abduxakim Abdukarimovich	
KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA AXBOROT RESURSLARINING BOSHQARUV MODEL VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	691
Yo'ldoshev Nodirbek Ne'matjon o'g'li	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIGA MENTORLIK TIZIMINI TATBIQ QILISHNING METODOLOGIK ASOSLARI.....	696
Xurshida Maxmadaminova	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING HISOB-KITOB VA UNDIRISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	706
Jumanazarov Alisher Toshtemir o'g'li	
ПРАКТИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КЛЮЧЕВЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ФИНАНСАМИ УЗБЕКИСТАНА.....	715
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
KORPORATIV DIVIDEND SIYOSATINING YANGI JIHATLARINI O'RGANISH: RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKAT MISOLIDA.....	723
Eshev Furqat A'zamovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR ASOSIDA "AQLLI SHAHAR" BOSHQARUVINI TAKOMILLASHTIRISH: INSONGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV.....	730
Raximova Madina Shuxrat qizi	
HUDUDIY IQTISODIY TIZIMLARNI BOSHQARISHNING TASHKILIY TUZILMALARI.....	737
Umarov Oqil Omiljonovich	
MAMLAKATIMIZ TIJORAT BANKLARINING FOND BOZORIDAGI INVESTITSION FAOLLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	742
Yuldashev Fozil Turapovich	
MAKROIQTISODIY MUVOZANATNI MODELLASHTIRISHDA MATEMATIK USULLARNING TATBIQI VA PROGNOZLASHTIRISH SAMARADORLIGI.....	749
Abdiraimov Abbos Xolmurodovich	
ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И ГОСУДАРСТВАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	756
Мирзамухамедова Шахзода Акмалжон кизи	
O'ZBEKISTONDA IQTISODIY TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA STRATEGIK MENEJMENTNI RIVOJLANTIRISH.....	762
Ismadiyarov Alisher Abduraxmon o'g'li	
СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ СОСТОЯНИЙ ЧЕЛОВЕКА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИМИ ОБОРОТАМИ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	766
Жумаев Шавкат ХХХ	
SUV XO'JALIGI SOHASIDA DASTURIY BUDJETLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	769
Dilshod Pulatov, Dildora Mirzaeva	
МЕТОДЫ СБОРА И АНАЛИЗА ДАННЫХ ДЛЯ ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ЦИФРОВЫХ ИНВЕСТИЦИЙ.....	776
Каракулов Фарход Зайпудинович	

НЕФОРМАЛЬНАЯ ЗАНЯТОСТЬ И ТЕНЕВАЯ СТОРОНА ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: АНАЛИЗ СТРУКТУРНЫХ ВЫЗОВОВ И ГОСУДАРСТВЕННЫХ МЕР ПО ЛЕГАЛИЗАЦИИ	782
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISH MODELLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI	787
Xalikov Akmal Xolboyevich	
TIJORAT BANKLARDA MOLIYAVIY XIZMATLARNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ISTIQBOLLARI	793
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
RAQOBATBARDOSH MUHITDA INNOVATSION MENEDJMENTNI JORIY ETISH MEXANIZMLARI	799
Siddikov Askar Axrorovich	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA MARKETING STRATEGIYASINI BAHOLASHNING MEZON VA USULLARI	803
Isakova Naima Ikromjonovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	809
Abdullayeva Iroda Shuxrat qizi	
MULTIMODAL TRANSPORT OQIMLARI SHAROITIDA LOGISTIKA XABLAR JOYLASHUVINI TANLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	813
Umirzaqov Davlatjon Dolimjon o'g'li, Axmedova Muslima Djalolovna	
SUG'URTA ZAXIRALARINI MOLIYAVIY HOLAT TO'G'RISIDAGI HISOBOTDA AKS ETTIRISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH	818
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	
MINTAQAVIY IQTISODIYOTNI BOSHQARISHNING XORIJIY Tajribalari	826
Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI TUZISH VA ULARNI TAHLIL QILISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	830
Norqulova Qutlug'nigor Oloviddinovna	
XORIJIY DAVLATLAR Tajribasida boj-tarif siyosatini metodologik takomillashtirish MODELLARI	837
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
MAMLAKATIMIZDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI (XORIJIY Tajriba asosida)	844
Bekmetov Xursandbek Ilxamovich	
SOTISH KANALLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA MARKETING TADQIQOTLARIDAN FOYDALANISH	850
Abduxalilova Laylo Tohtasinovna	
MINTAQ IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING O'RNI VA OBYEKTIV ZARURIYATI	857
Achilova Firuza Kurbanovna	
TIJORAT BANKLARINING RESURS BAZASINI MUSTAHKAMLASH VA INVESTITSION KREDITLASH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH TAHLILI	862
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
XIZMATLAR SOHASIDA MIJOZLAR BILAN O'ZARO MUNOSABATLARNI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA BAHOLASH MEZONLARI	867
Ismailova Ma'mura Eldorovna	
O'ZBEKISTONDA YASHIL TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARI VA MANBALARI	874
Rustamova Dilsabaxon Djurayevna, Baratov Maxsudali Nazaraliyevich	
KORXONA FAOLIYATIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	881
Xashimova Dilyora Paxritdinovna	
TURIZM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI (DXSH) LOYIHALARINI BOSHQARISHDA ESG VA BMTNING BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI (UNSDG) KONSEPSIYALARINING O'ZARO BOG'LIQLIGI	888
Masharipov Ravshan Rajabboyevich	

IQTISODIY, MOLIYAVIY, INVESTITSIYA VA SOLIQ SALOHİYATINING O'ZARO BOG'LIQLIGINING NAZARIY XUSUSIYATLARI.....	893
Jurayev Xusan Atamuratovich	
TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY RISKLAR BOSHQARUVINI TAKOMILLASHTIRISH STRATEGIYALARI.....	900
Kadirov Abdumalik Matkarimovich, Abduqodirova Shahzoda Ilhomidin qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTINI IQTISODIY-EKOLOGIK JIHATDAN RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	904
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi, Barnoqulova Marjona Otabek qizi	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY AKTIVLAR PORTFELLARINI RISK-DAROMAD DILEMMASI ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH (G. MARKOVIS VA J. TOBINNING PORTFEL NAZARIYASI ASOSIDA)	909
Kurbonov Xayrilla	
MAMLAKATIMIZNING BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH	915
Mirzayev Rustam Ro'ziyevich	
РЫНОЧНЫЙ СПРОС И РАВНОВЕСИЕ	921
Камилова Наргиза Абдукаххоровна, Ашуров Сардоржон Зафаржонович	
XORIJIIY DAVLATLARDA AUDITORLIK FAOLIYATINING O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH TENDENSIYASI.....	925
Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li	
MARKETING-INTERNET XIZMATLARIDAN FOYDALANGAN HOLDA SAVDO KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	929
Ismoilov Lazizbek Rasuljon o'g'li	
KORXONADA INNOVATSION BOSHQARUV MEXANIZMLARINING MAVJUD MODELLARINING RETROSPEKTIVASI.....	934
Toxirova Gullola Mirkamolovna	
SANOATNI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA TARMOQ KORXONALARI FAOLIYATIGA ESG TAMOIYILLARINI JORIY ETISHNING ROLI	940
Ne'matov Shoxruxbek Ma'murjon o'g'li	
TIBBIY XIZMATLARNI MOLIYALASHTIRISH VA SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	946
Isroilov Bohodir Ibragimovich, Muhammadiev Ramz Zoirjon o'g'li	

TIBBIY XIZMATLARNI MOLIYALASHTIRISH VA SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

Isroilov Bohodir Ibragimovich

TDIU professori, i.f.d.,

E-mail: b.isroilov@tsue.uz

Muhammadiev Ramz Zoirjon o'g'li

TDIU mustaqil izlanuvchisi, PhD,

E-mail: ramziddin_09@mail.ru

Annotatsiya. Jahon iqtisodiyoti rivojlanish tajribasi asosida sog'liqni saqlash sohasida xususiy sektor ishtirokini kengaytirish, aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish madaniyati va sifatini oshirish muhim ijtimoiy vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada tibbiy xizmatlar ko'rsatish va ularni moliyalashtirish mexanizmlari, shuningdek, samaradorligini baholashning milliy hamda xorijiy amaliyoti mualliflar tomonidan tahlil qilingan. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi aholining sog'lig'ini ta'minlash barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi muhim omillardan biri ekanligini ko'rsatadi. Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab amalga oshirilgan islohotlar natijasida davlat va xususiy sog'liqni saqlash tizimini tashkil etish hamda ularning faoliyatini moliyalashtirishning huquqiy va tashkiliy asoslari shakllantirildi. Tadqiqot davomida tibbiyot muassasalarini moliyalashtirish va ularning faoliyati samaradorligini baholash bilan bog'liq muammolar aniqlanib, ushbu jarayonlarni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: tibbiyot muassasalari, tibbiy xizmatlar, moliyalashtirish, samaradorlik, samaradorlikni baholash.

Abstract. The development of private sector participation in the healthcare system, based on global economic development experience, along with improving the culture and quality of medical services provided to the population, contributes to addressing important social challenges. This article analyzes national and international practices in the provision of medical services, as well as mechanisms for financing and evaluating their effectiveness. The experience of developed countries demonstrates that ensuring public health is one of the key factors of sustainable economic growth. As a result of reforms implemented since the early years of independence, a legal and organizational framework for the functioning of both public and private healthcare systems, as well as for financing their activities, has been established. The study identifies key challenges in financing medical institutions and assessing their performance, and proposes measures to improve financing mechanisms and efficiency evaluation.

Key words: medical institutions, medical services, financing, efficiency, efficiency evaluation.

Аннотация. Развитие участия частного сектора в сфере здравоохранения на основе опыта мирового экономического развития, а также повышение культуры и качества медицинского обслуживания населения способствуют решению важных социальных задач. В статье проанализированы национальная и зарубежная практика оказания медицинских услуг, механизмы их финансирования и оценки эффективности. Опыт развитых стран свидетельствует о том, что обеспечение здоровья населения является одним из ключевых факторов устойчивого экономического роста. В результате реформ, реализуемых с первых лет независимости, была сформирована правовая и организационная база функционирования государственной и частной систем здравоохранения, а также финансирования их деятельности. В ходе исследования выявлены основные проблемы финансирования и оценки эффективности медицинских учреждений и разработаны предложения по их совершенствованию.

Ключевые слова: медицинские учреждения, медицинские услуги, финансирование, эффективность, оценка эффективности.

KIRISH

O'zbekiston mustaqillikning o'tgan yillari mobaynida sog'liqni saqlash tizimini boshqarish va moliyalashtirishni optimallashtirish, tibbiyot sohasida xususiy sektor ishtirokini rivojlantirish, aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish madaniyati hamda sifatini oshirish uchun qulay shart-sharoitlarni ta'minlash maqsadida bosqichma-bosqich keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Amalga oshirilgan islohotlar davlat sog'liqni saqlash tizimiga parallel ravishda xususiy tibbiyot tizimining shakllanishi hamda ularning faoliyatini tashkil etishning huquqiy va tashkiliy mexanizmlarining rivojlanishini ta'minlamogda.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasidan ma'lumki, aholining salomatligini ta'minlash va tiklash iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilda dunyo boyligining 60 foizi inson kapitali hissasiga to'g'ri kelgan.¹ Shuningdek, "Xalqlar boyligining o'zgarishi – 2018" hisobotida inson kapitali "taraqqiyot drayveri" sifatida e'tirof etilgan [1]. Shu bois ham mamlakatimizda inson salomatligini tiklashga yo'naltirilayotgan mablag'lar samaradorligini oshirish orqali inson kapitali imkoniyatlaridan unumli foydalanish va iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Biroq amalga oshirilgan islohotlarga qaramasdan, aholining sog'lig'ini saqlash tizimi samaradorligi rivojlangan davlatlar darajasidan hanz pastligicha qolmoqda. Amalda olib borilayotgan islohotlarning tizimlilikiga yetarlicha e'tibor qaratilmagani sababli tibbiyot tizimi tadrijiy rivojlanish darajasiga to'liq erisha olmayapti. Natijada aholining sog'lig'ini saqlash hamda malakali tibbiy xizmatlardan foydalanish huquqi to'liq ta'minlanmay qolmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mavzuga oid tadqiqotlar asosan tibbiyot muassasalarini moliyalashtirish masalalariga qaratilgan. Shu bois rossiyalik olimlar N.A. Alekseev, A.I. Vyalkov, A.P. Zabolotskiy, V.A. Kondrashev, L.M. Manukyanlar tomonidan ham tibbiyot muassasalarining faoliyatini tahlil qilishning zamonaviy metodlari va usullarining yetishmasligi ta'kidlangan.

Mahalliy olimlarimiz T. Malikov, N. Xaydarov, O. Olimjonov, M. Abidovlar ishlarida ham tibbiyot muassasalari faoliyati samaradorligini aniqlash va baholash masalalariga kam e'tibor qaratilgan². Shu bois raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiy xizmatlar ko'rsatishni moliyalashtirish hamda ularning samaradorligini baholashni takomillashtirish yo'llarini ishlab chiqish masalalari dolzarb hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi doirasida tibbiy xizmatlarni moliyalashtirish va ularning samaradorligini baholash bo'yicha ikkinchi darajali va birlamchi ma'lumotlardan foydalanildi. Ma'lumotlar Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO), Jahon banki, OECD hisobotlari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda Davlat statistika qo'mitasining rasmiy statistik ma'lumotlari asosida shakllantirildi. Tadqiqotda tibbiy xizmatlarni moliyalashtirish hajmi, manbalari, YAIMdagi ulushi, tibbiy xizmatlar qamrovi va natijaviy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqliklar tahlil qilindi. Tahlil jarayonida taqqoslama tahlil, dinamik qatorlar tahlili, nisbiy va o'rtacha ko'rsatkichlar, shuningdek, xalqaro benchmarking usullaridan foydalanildi. Moliyalashtirish samaradorligini baholashda "value for money" yondashuvi asosida resurslar taqsimoti va erishilgan natijalar o'rtasidagi mutanosiblikka alohida e'tibor qaratildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST)ning Nizomida «Sog'liqni saqlash — bu nafaqat kasalliklar va jismoniy nuqsonlarning yo'qligi, balki jismoniy, aqliy va ijtimoiy farovonlik holatidir. Sog'liqni saqlashning eng yuqori darajasidan foydalanish har bir insonning irqi, dini, siyosiy qarashlari, iqtisodiy yoki ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, asosiy huquqlaridan biridir. Barcha xalqlarning salomatligi tinchlik va xavfsizlikka erishishning asosiy omili bo'lib, alohida shaxslar va davlatlarning to'liq hamkorligiga bog'liq» ekanligi belgilab qo'yilgan [2].

Olimlar o'z tadqiqotlarida insonlarning sog'lig'ini saqlash va malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqini turli jihatlardan eng muhim ijtimoiy huquq sifatida baholaydilar. Jumladan, V.P. Bushueva fuqaroning sog'lig'ini bugungi kunda tinchlik va xavfsizlikni ta'minlashning asosiy vositasi sifatida baholaydi [3], B. Toebe esa fuqaroning sog'lig'ini davlatning insonlar oldidagi majburiyati sifatida qarashni tavsiya etgan [4]. N. Kamenskaya fikricha, fuqaroning sog'lig'i insonlar xavfsizligini ta'minlashning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi [5].

¹ <https://www.worldbank.org/en/publication/the-changing-wealth-of-nations>

² Маликов Т., Олимжонов О. Молия (дарслик) / Тошкент. Иқтисод-молия. — Тошкент. 2019й., Абидов М.И. Иқтисодиётнинг ривожланишида давлат молиявий назоратининг ўрни ва аҳамияти. "Халқаро молия ва ҳисоб" илмий электрон журнали. №3, 2017й. июнь.

Yu.T. Xolodova insonlarning sog'ligini saqlash va malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqini davlat xavfsizligining asosi sifatida baholashni taklif etgan [6]. N. Matuzov insonlarning sog'ligini saqlash va malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqini ijtimoiy qadriyat sifatida baholash zarurligini ta'kidlaydi [7]. Yuqorida qayd etilgan olimlardan farqli ravishda O. Kolotkina insonlarning sog'ligini saqlash va malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqini baxt sifatida baholagan [8].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi «O'zbekiston–2030» strategiyasi to'g'risida»gi PF–158–son³ Farmoni bilan aholi salomatligini ta'minlash sohasida belgilangan vazifalar, shuningdek, aholini profilaktika qilish, tashxislash, davolash va reabilitatsiya qilish tizimini tubdan takomillashtirish, ularning hayot sifatini yaxshilash, kasalliklarni erta aniqlash, kompleks terapiya qilish va xalqaro standartlarga muvofiq uzoq muddatli kuzatuv olib borish imkonini beradigan qulay, yuqori texnologik va innovatsion tibbiy infratuzilmani yaratish, tibbiyot muassasalarining moddiy–texnika bazasini mustahkamlashga yo'naltirilgan global va milliy strategik tashabbuslar ilgari surilgan [9].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi «O'zbekiston–2030» strategiyasi to'g'risida»gi PF–158–son⁴ Farmonida belgilangan maqsadlar qatorida aholining o'rtacha umr davomiyligini oshirish, tibbiyotga yo'naltiriladigan mablag'lar hajmini 2 barobarga oshirish, aholiga birlamchi tibbiy xizmatlarni yanada yaqinlashtirish, diabet va yurak–qon tomir kasalliklari bilan og'riq bemorlarni davolash bilan to'liq qamrab olish, tibbiy yordamga muhtoj aholining murojaatlarini birlamchi bo'g'inning o'zida hal etishga erishish, bolalar o'rtasidagi irsiy kasalliklarning oldini olish va davolash, skrining tekshiruvlari qamrovini kamida 50 foizga oshirish, onalar va bolalar o'limini qisqartirish, tug'uruq o'rinlari sonini oshirish hamda sog'lom bolalikni ta'minlash kabi muhim vazifalar belgilab olingan.

Mazkur ustuvor vazifalar ijrosini ta'minlash, tibbiy xizmatlarni rivojlantirish uchun zamonaviy shart–sharoitlar yaratish va sifatli tibbiy yordam olish uchun bemorlarning huquqlarini himoya qilish borasida qonunchilik bazasini doimiy ravishda takomillashtirish, tibbiyot muassasalarini moliyalashtirish va boshqarish tizimiga ilg'or usullarni joriy etish, sog'liqni saqlash tizimini boshqarishning innovatsion modellarini qo'llash, sohaga investitsiyalarni jalb etishda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, xususi tibbiyot sektorini rivojlantirish orqali davlatning sog'liqni saqlashga oid xarajatlarini maqbullashtirish, xususi tibbiyot tashkilotlarini byudjet mablag'lari hisobidan moliyalashtirilayotgan birlamchi tibbiy yordam tizimiga integratsiya qilish, shuningdek, tibbiyot tizimini moliyalashtirish va boshqarishning ilg'or xorijiy amaliyotini joriy etishni talab qilmoqda.

Mazkur vazifalarni ta'minlash aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatlar sifati hamda tibbiyot sohasiga yo'naltirilayotgan mablag'larni to'g'ri taqsimlash va ulardan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tibbiy muassasalarning iqtisodiy manfaatlarini va ularning moliyaviy–iqtisodiy faoliyati natijalari nafaqat sog'liqni saqlash tizimining asosiy maqsadlariga erishish darajasini, balki davlatning ijtimoiy siyosati samaradorligini ham ifodalaydi. Shu sababli zamonaviy sog'liqni saqlash tizimini boshqarish yaxshi rivojlangan axborot tizimi, malakali boshqaruv kadrlari hamda jamiyatning turli professional tashkilotlari bilan hamkorlikda doimiy ravishda vaziyatni tahlil qilib borishni talab etadi.

Tibbiy muassasalar faoliyati samaradorligi uni tashkil etishning moliyaviy mexanizmlari va nazoratiga bog'liqdir. Tibbiyot tizimini moliyalashtirish mexanizmlari samaradorligiga baho berish sohani boshqarish tizimini o'rganish hamda faoliyat natijalarini iqtisodiy ko'rsatkichlar asosida tahlil qilishni taqozo etadi. Sog'liqni saqlash muassasalarining faoliyatini iqtisodiy tahlil qilish muhim ahamiyatga ega bo'lib, u tijorat tashkilotlari faoliyatini tahlil qilishdan bir qator jihatlari bilan farq qiladi. Chunki tibbiyot tizimidagi davlat muassasalari maqomining o'ziga xos xususiyatlari, moliyalashtirish manbalarining xilma–xilligi va moliyaviy holatining o'ziga xosligi mavjud.

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda tibbiyot sohasini moliyalashtirish va mablag'lar samaradorligini oshirish masalalari doirasida sog'liqni saqlash muassasalarining iqtisodiy tahlilini uslubiy jihatdan qo'llab–quvvatlash, uning mazmuni va tuzilishiga yondashuvlar ilmiy manbalarda yetarli darajada chuqur o'rganilmagan. Bu esa sog'liqni saqlash muassasalari faoliyati samaradorligini tahlil qilish kabi dolzarb masalaning hana ilmiy jamoatchilik e'tiboridan chetda qolayotganidan dalolat beradi. Ushbu muassasalar faoliyatini ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olmasdan umumshtirilgan usullar asosida iqtisodiy tahlil qilish haqqoniy baholash uchun zarur bo'lgan tahliliy ma'lumotlarning cheklanishiga olib keladi.

Shu bois sog'liqni saqlash muassasalarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda boshqaruvni tashkil etish va ular faoliyatini tahlil qilish metodologiyasini qo'llash manfaatdor foydalanuvchilar — rahbarlar, menejerlar, hamkorlar, sug'urta fondlari va yuqori tashkilotlar uchun samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish, mavjud resurslardan tejimli foydalanish hamda muassasalarning moliyaviy holatini yaxshilashga qaratilgan chora–tadbirlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi «O'zbekiston–2030» strategiyasi to'g'risida»gi PF–158–son Farmoni: <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>

4 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi «O'zbekiston–2030» strategiyasi to'g'risida»gi PF–158–son Farmoni: <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>

So'nggi yillarda sog'liqni saqlash tizimiga yo'naltirilayotgan xarajatlarning yalpi ichki mahsulotdagi (YAIM (GDP)) ulushi iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim ko'rsatkichlaridan biriga aylandi. Xalqaro va milliy tadqiqotlar ushbu xarajatlar aholi salomatligi, mehnat unumdorligi hamda barqaror iqtisodiy o'sish bilan uzviy bog'liq ekanini ko'rsatmoqda. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD), Jahon banki (WBG) va Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) tadqiqotlari natijalari mavzuning dolzarbligi va ahamiyati yuqori ekanini tasdiqlaydi [10].

«Salomatlikka oid» hisobotlarda sohaga yo'naltirilgan xarajatlar hayot davomiyligi, onalar va bolalar o'limi hamda aholining umumiy farovonligi bilan chambarchas bog'liq ekani isbotlangan. Shuningdek, sog'liqni saqlash xarajatlari YAIMning o'rtacha 8–10 foizini tashkil etishi qayd etilgan. Tizimga yo'naltirilgan xarajatlari YAIMda yuqori ulushni egallagan davlatlarda (AQSh, Shveytsariya, Isroil, Germaniya) umumiy salomatlik ko'rsatkichlari yaxshiroq ekani kuzatiladi. Tahlillarda sog'liqni saqlash xarajatlarda «value for money» tamoyili yetarlicha qo'llanilmayotgani kamchilik sifatida qayd etilgan va iqtisodiy samaradorlikka asoslangan moliyalashtirish zarurligi asoslab berilgan. Tadqiqotlar natijasida «sog'liqni saqlash xarajatlarning miqdori emas, balki ularning samarali taqsimlanishi va boshqarilishi hal qiluvchi ahamiyatga ega» degan xulosaga kelingan (OECD, 2021).

Shuningdek, sog'liqni saqlashni boshqarish, xarajatlarini optimallashtirish, davlat byudjeti hisobidan ajratiladigan mablag'lardan samarali foydalanish, moliyalashtirish tizimini tahlil qilish, davlat tibbiy sug'urtasi va uning imkoniyatlaridan keng foydalanish, tibbiyot muassasalariga boshqa sug'urta kompaniyalarini jalb etish hamda ularning tajribalaridan foydalanish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar jahonning yetakchi universitet va ilmiy markazlarida olib borilmoqda. Jumladan, London Iqtisodiyot va Siyosatshunoslik Maktabi (London School of Economics and Political Science, 2020-y.) (Buyuk Britaniya), Avstraliya Milliy Universiteti (Australian National University, 2014-y.) (Avstraliya), Qosim Universiteti (Qassim University, 2024-y.) (Saudiya Arabistoni), Cornell Universiteti (Cornell University, 2021-y.) (AQSh), Malayziya Putra Universiteti (Universiti Putra Malaysia, 2016-y.), Dakka Universiteti (University of Dhaka, 2017-y.) (Bangladesh), Yangi Janubiy Uels Universiteti (University of New South Wales, 2017-y.) (Avstraliya), Shanxay Jiao Tong Universiteti (Shanghai Jiao Tong University, 2017-y.) (Xitoy), Xitoy Jamoat va Jamiyat Tibbiyoti Maktabi (China School of Public and Community Medicine, 2017-y.), Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (World Health Organization), UNICEF xalqaro tashkiloti, Markaziy Osiyo Tahlil Tarmog'i (Central Asian Analytical Network, 2020-y.) (Qozog'iston), Shimoliy Kavkaz Federal Universiteti (Rossiya, 2024-y.), N.I. Pirogov nomidagi RMTTU Sog'liqni saqlashni tashkil etish va boshqarish oliy maktabi (Rossiya, 2022-y.), Ryazan Davlat Radiotexnika Universiteti (Rossiya, 2018-y.) hamda Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tomonidan tibbiyot muassasalarini moliyalashtirish va moliyaviy nazorat tizimini takomillashtirish yo'nalishlarida tadqiqotlar amalga oshirilmoqda.

Tadqiqotlar natijasida sog'liqni saqlashni moliyalashtirish sohasida so'nggi o'n yilliklarda jahon mamlakatlari tomonidan bir qator muhim ilmiy natijalarga erishilgan. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tashabbus va tavsiyalarini qo'llash orqali yashirin to'lovlar (out-of-pocket payments)ni kamaytirish natijasida Tailandda «30 bat dasturi» orqali barcha aholi qatlamlari uchun arzon tibbiy xizmatlar taqdim etilgan. Kosta-Rikada aholining 95 foizi, Ruandada esa 90 foizi milliy sug'urta jamg'armasi bilan qamrab olingan. Davlat va xususiy sug'urta kompaniyalarining integratsiyalashuvi natijasida barqaror moliyalashtirish tizimi shakllantirilib, Germaniyada aholining 90 foizi, Fransiya esa 77 foizi tibbiy xizmat xarajatlarning asosiy qismini davlat, qolgan qismini xususiy sug'urta kompaniyalari orqali moliyalashtirishga erishilgan.

Davlat–xususiy sheriklikning ilg'or usullarini qo'llash, xususiy va davlat kapitali hamda innovatsiyalardan samarali foydalanish natijasida Buyuk Britaniyada (PFI-model), Hindistonda (Ayushman Bharat) va Braziliyada (SUS — Unified Health System) dasturlari orqali aholiga keng qamrovli davlat–xususiy hamkorlik asosidagi tibbiy xizmatlar taklif etilgan. Kanada, Estoniya va Singapurda elektron sog'liqni saqlash tizimini yaratish, uni real vaqt rejimida boshqarish hamda xarajatlarni optimallashtirish orqali jahon yetakchiligi ta'minlangan.

Tibbiy xizmat sifati va ommabopligini oshirish maqsadida sog'liqni saqlash xarajatlarning yalpi ichki mahsulotdagi (YAIM) ulushi ko'paytirilgan bo'lib, AQShda bu ko'rsatkich 17–18 foizni, Shveysiya, Niderlandiya va Germaniyada esa YAIMning 10–12 foizini tashkil etadi. Mazkur yondashuvlar natijasida aholining tibbiy xizmatlar bilan qamrovi oshib, tibbiy xizmat sifati kafolatlangan. Turkiya, Hindiston, Janubiy Koreya va Malayziyada tibbiy turizmni rivojlantirish orqali davlat byudjetini qo'llab-quvvatlash, pirovard natijada esa arzon va sifatli tibbiy xizmatlarni taqdim etish hamda sog'liqni saqlashni iqtisodiy drayverga aylantirishga erishilgan.

Xalqaro tajribani chuqur tahlil qilish asosida O'zbekiston aholisi uchun davlat tibbiy sug'urtasi tizimini joriy etish, byudjet mablag'lari samaradorligini oshirish maqsadida davolangan holatlarga asoslangan moliyalashtirishni yo'lga qo'yish hamda aholining zarur tibbiy xizmatlardan foydalanishi uchun qulay sharoitlar yaratish bo'yicha yondashuvlar ishlab chiqilgan.

Jahonda aholi uchun qulay tibbiy muhitni shakllantirish, arzon va sifatli xizmatlarni taqdim etish maqsadida sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning samarali yechimlarini topish va o'z-o'zini moliyalashtirish tizimini rag'batlantirish bo'yicha qator ustuvor tadqiqotlar olib borilmoqda. Xususan, aholining barcha qatlamlari uchun teng va qulay tibbiy xizmatlar taqdim etish hamda tengsizlikning oldini olish, tibbiy qamrovni kengaytirish

maqsadida moliyalashtirishda adolat tamoyillarini ta'minlash (Xitoy); tibbiyotda resurslarni identifikatsiyalash, birlashtirish, xizmat ko'rsatish usullari va to'lov tizimlari modellarini qayta ko'rib chiqish asosida oilaviy tibbiyot dasturlarini moliyalashtirish strategiyalarini takomillashtirish (Eron); birlamchi tibbiy tizim va shifoxona tarmoqlaridagi moliyaviy nomutanosibliklarni bartaraf etish hamda xarajatlarni qisqartirish maqsadida «Piano di Rientro» rejalarini amalga oshirish (Italiya); tibbiy xizmatlar uchun oldindan to'lov asosidagi moliyalashtirish, ijtimoiy tibbiy sug'urta va aralash moliyalashtirish tizimlari samaradorligini oshirish (Janubiy Afrika); tibbiy texnologiyalarni baholash, texnika parkini yangilash va turli darajadagi tibbiyot muassasalari o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish (Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari); davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi orqali moliyalashtirish tizimini rivojlantirish (O'zbekiston) ushbu yo'nalishlarning asosiylarini tashkil etadi.

Tadqiqotning maqsadi tibbiy xizmatlar ko'rsatish va ularni moliyalashtirish mexanizmlari hamda ularning samaradorligini baholash bo'yicha milliy va xorijiy amaliyotni tahlil qilish va uni takomillashtirishga doir ilmiy qarashlarni bayon etishdan iborat.

Materiallar va tadqiqot usullari. Tadqiqot maqsadiga erishish uchun empirik tahlil, taqqoslash va sifatli baholashni o'z ichiga olgan kompleks yondashuvlardan foydalanildi. Muammoni o'rganishda xalqaro institutlar tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda Sog'liqni saqlash vazirligi ma'lumotlaridan foydalanildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xorijiy va mahalliy olimlar hamda amaliyotchilarning ko'plab tadqiqotlari korxona va tashkilotlar faoliyatining samaradorligini tahlil qilishga bag'ishlangan. Biroq tibbiyot muassasalari faoliyati samaradorligi, uni baholovchi ko'rsatkichlar va ularni tahlil qilish masalalari yetarli darajada o'rganilmagan. Ushbu yo'nalishda xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan ayrim tadqiqotlar mavjud. Xususan, Adam Wagstaff Jahon banki ma'lumotlari asosida olib borgan tadqiqotlarida aholi tomonidan to'g'ridan-to'g'ri to'lovlar (out-of-pocket payments) yuqori bo'lgan mamlakatlarda kambag'allik darajasi oshib borishini isbotlagan. Shu munosabat bilan olim sug'urta va davlat kafolatlangan xizmatlar paketini kengaytirishni taklif etadi (Wagstaff, 2018).

Joseph Kutzin tadqiqotlarida moliyalashtirish tizimini sog'liqni saqlash tizimining "yadrosi" sifatida baholab, uning noto'g'ri tashkil etilishi butun tizim samaradorligini izdan chiqarishini ta'kidlaydi. U sog'liqni saqlashni moliyalashtirishni aholining moliyaviy himoyasini ta'minlash, resurslarni samarali taqsimlash va xizmatlar sifati bilan uzviy bog'liq tizim sifatida talqin etadi. Olimning ta'kidlashicha, "moliyalashtirish siyosati noto'g'ri shakllantirilganda, tibbiy xizmatlar sifati pasayishi va ijtimoiy tengsizlik kuchayishi mumkin". Biroq olim moliyalashtirish funksiyalarini (resurslarni yig'ish, mablag'larni birlashtirish, strategik xarid) aniq ajratib bergan bo'lsa-da, amaliy modellar mamlakatlar kesimida yetarlicha detallashtirilmagan (Kutzin, 2008).

David Evans Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlari asosida olib borgan tadqiqotlarida an'anaviy xarajatlarga asoslangan byudjetlashtirish — "input-based budgeting" tizimi asosiy kamchilik sifatida ko'rsatilgan bo'lib, bunday yondashuv muassasalarni natijaga emas, balki xarajatlarni o'zlashtirishga yo'naltirishi aniqlangan. Uning hisob-kitoblariga ko'ra, sog'liqni saqlash xarajatlarning 20–40 foizi samarasiz sarflanadi (Evans et al., 2010).

Shuningdek, mavzuga oid adabiyotlarni o'rganishlarimiz Kenneth Arrow tadqiqotlarida davlat aralashuvi jarayonida sohaga mablag' ajratishda amaliy moliyalashtirish mexanizmlari yetarli darajada taklif etilmaganini ko'rsatadi (Arrow, 1963). Michael Porter esa aniq qiymatga asoslangan tibbiyot — "value-based healthcare" konsepsiyasini ilgari surib, moliyalashtirishni natija va qiymat bilan bog'lashni taklif etgan hamda sifat va xarajat o'rtasidagi bog'liqlikni ochib bergan. Biroq u past daromadli mamlakatlar uchun ushbu yondashuvni moslashtirish murakkabligi va uni amaliyotga joriy etish mexanizmlariga yetarli baho bermagan (Porter, 2010).

Yevropa davlatlari misolida kafolatlangan xizmatlar paketi doirasida DRG (Diagnosis Related Groups) tizimini joriy etish natijasida statsionar muassasalarda xarajatlarni samaradorligi oshgani aniqlangan. Shu bilan birga, DRG tizimi noto'g'ri qo'llanilganda xizmatlar sifati pasayishi va xizmatlarni sun'iy ravishda ko'paytirish xavfi mavjudligi ta'kidlanadi (Busse et al., 2011).

Peter C. Smith (Buyuk Britaniya) davlat byudjeti mablag'larining natijaga yo'naltirilmagan holda taqsimlanishini asosiy muammo sifatida ko'rsatib, natijaga asoslangan byudjetlashtirish (output-based budgeting) tizimi orqali mablag'lar va erishilgan natijalar o'rtasidagi bog'liqlikni kuchaytirish zarurligini asoslaydi. Biroq olim natijalarni o'lchash indikatorlarini tanlash mexanizmlarini aniq tavsiya etmagan (Smith, 2012).

Mahalliy olimlar T. Malikov, N. Xaydarov, O. Olimjonov va M. Abidovlarning [11] ilmiy ishlari asosan sog'liqni saqlash sohasini moliyalashtirish masalalariga bag'ishlangan bo'lib, ularda tibbiyot muassasalari faoliyati samaradorligini aniqlash va baholash masalalariga yetarli e'tibor qaratilmagan.

S. Karabayev sog'liqni saqlash sohasida davlat–xususiy sheriklik asosidagi investitsiya loyihalarini moliyalashtirishni takomillashtirish bo'yicha olib borgan tadqiqotlarida o'tkazilgan ekonometrik tahlil natijalariga ko'ra, davlat–xususiy sheriklik mexanizmlari samaradorligiga birinchi navbatda ta'sir etuvchi omillar sifatida

huquqiy baza va siyosiy barqarorlikni e'tirof etadi [12]. Biroq olim mamlakat iqtisodiy rivojlanish modelining davlat-xususiy sheriklik samaradorligini ta'minlashdagi rolga yetarli e'tibor qaratmagan.

Yuqorida qayd etilgan holatlar sog'liqni saqlash tizimining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda faoliyatni moliyalashtirishni takomillashtirish, tibbiy xizmatlar tarkibi va ularning qiymatini aniqlash hamda samaradorlikni baholovchi ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish zarurligini ko'rsatadi. Mavzu bo'yicha amalga oshirilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- sog'liqni saqlash tizimining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda faoliyatni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish;
- tibbiy xizmatlar tarkibi va ularning qiymatini aniqlash mexanizmlarini ishlab chiqish;
- tibbiy xizmatlar va ajratilgan mablag'lar samaradorligini baholovchi ko'rsatkichlar tizimini shakllantirish;
- tibbiy xizmatlar va ajratilgan mablag'lar samaradorligini tahlil qilish uslubiyotini takomillashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi «O'zbekiston–2030» strategiyasi to'g'risida»gi PF-158-son Farmoni. Lex.uz.
2. Lange, Glenn-Marie, Quentin Wodon, and Kevin Carey (eds.). The Changing Wealth of Nations 2018: Building a Sustainable Future. Washington, DC: World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-1046-6.
3. Устав ВОЗ. Основные документы. – 2005 г.
4. Бушуева В. П. Конституционное право граждан на охрану здоровья и медицинскую помощь в Российской Федерации на современном этапе : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – 2006 г.
5. Каменская Н. А. Конституционное право на охрану здоровья и медицинскую помощь: современные гарантии обеспечения, принципы реализации и механизмы защиты : дисс. – 2011 г. – С. 4.
6. Холодова Т. Ю. Конституционно-правовое обеспечение прав граждан на охрану здоровья и медицинскую помощь в Российской Федерации : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 2007 г. – С. 26.
7. Матузов Н. И. Актуальные проблемы теории права. – Саратов: Саратовская государственная академия права, 2003 г. – С. 439.
8. Колоткина О. А. Право личности на безопасность: понятие и механизмы обеспечения в РФ : теоретико-правовое исследование : дисс. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 2009 г. – С. 19.
9. Toebe B. The right to health as a human right in international law // Refugee Survey Quarterly. – 2001-y. – Т. 20. – № 3.
10. Glover L., Woods M. International Profiles of Health Care Systems. London School of Economics, 2020-y. International Profiles of Health Care Systems 2014: Australia, Canada, Denmark, England, France, Germany, Iceland, Italy, Japan, the Netherlands, New Zealand, Norway, Sweden, Switzerland, and the United States. Asuming P. O., Kim H. B., Sim A. Selection and Behavioral Responses of Health Insurance Subsidies in the Long Run: Evidence from a Field Experiment in Ghana. DOI: 10.48550/2105.00617.
11. Malikov T., Olimjonov O. Moliya (darslik). – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2019-y.; Abidov M. I. Iqtisodiyotning rivojlanishida davlat moliyaviy nazoratining o'rni va ahamiyati // «Xalqaro moliya va hisob» ilmiy elektron jurnali. – № 3. – 2017-y. iyun.
12. Karabayev S. A. Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirishga ta'sir etuvchi omillar // «Raqamli iqtisodiyotni shakllantirishda fan va texnologiyalarning zamonaviy tendensiyalari hamda istiqbollari» mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami. – 2025-yil 24–25-aprel. – 187–189-b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
